

ADLİ TIP UZMANLARI DERNEĞİ

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER SONRASI

DEPREM BÖLGESİ RAPORU

Bu rapor; 08.02.2023 tarihinde Dernek Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Hilal'in Adana'daki depremde ölenlerin kimliklendirme çalışmalarına katılımı ve Osmaniye, İskenderun, Hatay illerini ziyaretleri,

09.02.2023 – 16.02.2023 tarihlerinde Yönetim Kurulu üyesi Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız'ın Hatay'daki çalışmaları,

ATUD Yönetim Kurulu'nun görevlendirmesi ile 21-23 Şubat 2023 tarihlerinde Prof. Dr. Ahmet Hilal, Prof. Dr. Ümit Biçer, Prof. Dr. Halis Dokgöz'ün Adana, Osmaniye, İskenderun, Hatay, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerini ziyaretleri sonucu hazırlanmıştır.

Ülkemizde 6 Şubat 2023 günü Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler 11 ilimizi etkilemiştir. Depremler sonrası süreçte en fazla hasar alan illerde yürütülen adli tıp hizmetlerini değerlendirmek amacıyla bazı illere ziyaretler yapılmıştır. Bu rapor deprem bölgesinde bulunan gönüllü-görevli adli tıp uzmanlarının deneyimleri, paylaşımları temel alınarak hazırlanmıştır. İlk bölümde deprem bölgesine yapılan ziyaretlerdeki gözlemler aktarılacak, daha sonra ise tespit ve önerilerimiz yer alacaktır. Depremin etkilediği illerden Hatay'a dört kez, Adana, Osmaniye, İskenderun'a iki kez, Kahramanmaraş ve Gaziantep'e birer kez yapılan ziyaretlerde, adli tıp hizmetlerini yürüten adli tıp uzmanları ve asistanları ile görüşülmüş, ayrıca daha önce deprem bölgesinde çalışıp ayrılmış meslektaşlarımızdan da bilgi alınmıştır.

Depremin ilk günleri;

Deprem Bölgesinde görev yapan Dernek Başkanımız Prof. Dr. Ahmet Hilal deprem sonrası ilk 2 gün Adana'daki ölümlerin kimliklendirme ve ölü muayene süreçlerine gönüllü olarak katılmış, 08.02.2023 tarihinde Osmaniye, İskenderun, Hatay'a ziyaretlerde bulunmuştur.

Depremin 3. gününde, Adana, Osmaniye gibi ölümlerin daha az olduğu, depremden görece daha az etkilenen illerde meslektaşlarımızın genel olarak ölü muayenesi yaptıkları, kimliklendirme için örnekleri tam olarak aldıkları, çok az olgunun ölü muayenesinde adli tıp

uzmanı olmayan hekimlerin görev aldığı, bu muayenelerde ve örneklemede sorunlar yaşandığı belirtildi. Adana'da Adli Tıp Kurumu (ATK) çalışanı adli tıp uzmanları ve üniversiteden adli tıp uzman ve asistanları değişik hastanelerde sürece katılmışlardı. Adana'dan adli tıp uzmanı ve teknisyenlerinin bir kısmı başka illere gönderilmişti. Osmaniye'ye ATK çalışanı uzmanlar destek için görevlendirilmişlerdi.

İskenderun'da ölü sayısı bu iki merkeze göre daha fazla olmuştu. Hastane morgunda ve mezarlıkta ölü muayene işlemlerinin yapıldığı, ölü muayene işlemlerini adli tıp uzmanı ve diğer hekimlerin yaptığı, hekimlerin barınma sorununun kısmen çözüldüğü, belli bir düzen içinde işleri yürütebildikleri, kimliği bilinmeyen olgulardan DNA örneği alındığı öğrenildi.

Antakya merkezde; ölü muayene işlemleri biri Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (MKÜ) kampüsünde bulunan hastane içinde, diğeri Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi bahçesinde olmak üzere iki merkezden yapılmaktaydı. Antakya'da deprem ciddi hasarlara neden olmuştu ve ölü sayısı çok fazlaydı. Ölülerin bekletileceği uygun bir ortam olmadığı, hastanede servislerde ve bahçede açık alanda bekletildiği, ATK uzmanlarının ve üniversiteden katılan gönüllü uzmanların çalışıyor olduğu görüldü.

MKÜ Hastanesinde ölü muayene işlemlerinin acil servise yakın bir serviste yapıldığı, Eğitim ve Araştırma Hastanesinde ise hastane bahçesine kurulan çadırda yapıldığı, muayenesi tamamlanan cesetlerin ise açık havada bekletildiği görüldü. Olay yeri inceleme ekiplerinin tam devreye giremediği ve meslektaşlarımızın, yemek, su, barınma ihtiyaçlarının karşılanamadığı aktarıldı. Meslektaşlarımız kimliklendirme konusunda savcılarını ikna etmeye çabalasa da yakınları tarafından kimliği belirlenen cesetlerden örnek alamadıklarını, ancak ölü sayısının fazlalığı karşısında, ölülerin bekletileceği yer olmaması nedeni ile de savcılara bu konuda daha fazla ısrarcı olamadıkları öğrenildi.

MKÜ kampüsündeki adli tıp çalışmaları 09.02.2023 tarihinde sonlandırılarak Narlıca'da daha sonra mezarlık kompleksi olarak adlandırılan geniş bir araziye apar topar taşındığı, bu arazide bulunan ve daha sonra geri dönüşüm fabrikası olduğu öğrenilen alana götürülen birkaç adli tıp uzmanı bu arazide çok sayıda sahihsiz cesedin ceset torbalarında bekletildiğini gördü. Taşınma sonrası burada ilk gün hiçbir organizasyonun olmadığını, karanlıkta ve yeterli aydınlatma olmaksızın sadece depremzedelerin bulabildikleri araçlarıyla getirdiği sahipli cesetlere savcılarla birlikte ölü muayenesi işlemleri yapıldığı aktarıldı. Adli Tıp Uzmanları dinlenme ve barınma imkanının bulunmadığı, ATK organizasyonu ile aynı gün geç saatlerde getirilen konteynerde, battaniye, uyku tulumu gibi genel ihtiyaçlar olmadan kısa süreli

dinlenebilme imkânı bulunduğu belirtildi. İkinci gün Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi bahçesinde çalışan adli tıp uzmanlarının da Narlıca'ya gelmesiyle sahipsiz cesetlerin de ölü muayene işlemlerine başlandığı bildirildi. İki olay yeri inceleme personeli, Cumhuriyet Savcısı, kâtip ve adli tıp uzmanından oluşan ekipler oluşturularak fotoğraflama, parmak izi alma, DNA örneği alma ve tutanak altına alma işlemleri de yapıldı. Bu işlemlerin açık arazide yaklaşık 7 – 10 ekip tarafından yerde yapıldığı aktarıldı. Böylece sahipli ve sahipsiz cesetler için iki ayrı istasyon kurulmuş olduğu, sahipsiz cesetlerin ölü muayene ve örnekleme işlemleri bitirilince hemen bitişik arazide kazılan mezarlara tutanakta verilen numaralarla defin işlemleri yapıldığı bildirildi. 10.02.2023 tarihinde konteynerlere kişisel çabalar ve ilişkiler ile battaniye ve yatak temin edilebildiği, ilk günler aralıksız çalışan adli tıp ekibine, zamanla bölgeye ATK, üniversiteler ve sağlık bakanlığından gelen ekiplerin de katılımıyla vardiyalı olarak çalışmaya başlandığı aktarıldı. Narlıca'ya kurulan AFAD çadırlarında yemek çıkarılmaya başlandığı, en önemli sorunlardan birinin tuvaletlerin yetersizliği olduğu, daha sonra ek tuvalet konteynerleri de getirilerek bu sorunun büyük ölçüde giderilmiş olduğu belirtildi. Bölgeye gelen adli tıp uzmanı ve teknikerlerin genellikle 7. gün bölgeden ayrıldıkları ve yerlerine yeni ekiplerin gelmeye devam ettiği bilgisi verildi.

Deprem 2. Haftası;

21.02.2023 tarihinde Adana, İskenderun ve Antakya'ya tekrar ziyaretleri yapılmıştır.

Adana'dan bölgeye görevlendirilen uzmanların geri dönmüş olduğu, Adana'da adli tıp hizmetlerinin normale döndüğu, enkazların kaldırıldığı dış merkezden ölü getirilmediği (Adana'da tedavi görmekte iken ölen dışında) bu nedenle yeni vaka olmadığı belirtildi.

İskenderun'da mezarlık içerisinde kurulan merkezde uzman ve asistan hekimlerin olduğu, depremin üzerinden geçen 15 günlük sürede günlük ölü sayısının azaldığı, gelen her ölüm olgusundan örnekler alındığı, kimliği bilinmeyen ceset sayısının DNA eşleşmesi ile azalmaya başladığı, İskenderun için kimliği meçhul ceset sayısının %5 den az olduğu belirtildi. Hekimlerin yemek ve barınma sorunlarının çözülmüş olduğu gözlemlendi.

Antakya'da adli tıp hizmetleri tek bir merkezde, Narlıca mezarlık kompleksi olarak adlandırılan yerde verilmekteydi. Çok sayıda adli tıp uzmanı ve asistanı ekipler halinde

vardiyalı olarak çalışmaktaydı. Kurulan çadırda öncelikle “kimliği bilinen” cesetler karşılanıyor ve belge düzenlenerek yakınlarına teslim ediliyordu. Kimliği bilinmeyen cesetler ise aşağıda büyük çadırlara alınıyor; fotoğraflama, mümkünse parmak izi ve DNA için örnekler alındıktan sonra da kimsesizler mezarlığına gömülmek üzere devrediliyordu. Defin işlemleri Diyanet Vakfı personeli tarafından yapılıyordu. Uzman arkadaşlarımızın yaklaşık iki haftalık uyarısına rağmen Cumhuriyet Savcılarının herhangi bir örnek alınmadan ölü yakınlarının beyanına göre ölüleri “yakınlarına” teslim ettiği belirtildi. Antakya’da 21.02.2023 tarihinde uzman hekimlerle sohbet sırasında tanıştırdığımız Cumhuriyet Başsavcı vekili bugün itibari ile tüm getirilen cenazelerden örnek alınacağını belirtmiştir. Antakya merkezde yaklaşık 650 kişinin DNA ile kimliklendirmesinin yapıldığı, her gün bu sayılara yenisinin eklendiği ve yakınlarına teslim edildiği, halen 3000’in üzerinde kimliği belirlenmeye çalışılan cenaze olduğu bilgisi verilmiştir. Bu oran yapılan ölü muayene sayısının %10-15’i kadardır. Meslektaşlarımız her geçen gün getirilen cenaze sayısının azaldığını belirtti. 15 gün sonra organizasyonun ilk günlere göre daha oturmuş olduğu, lojistik desteklerin deprem şartları için kabul edilebilir şekilde gerçekleşmiş olduğu gözlemlendi. Depremler Antakya’da devasa bir hasar yaratmıştı, yıkılmamış bina sayısının %20-25 arasında olduğu, enkaz kaldırma çalışmalarının ise başlamış olduğu görüldü.

Kahramanmaraş’a 22.02.2023 tarihinde yapılan ziyaret öncesinde adli tıp alanında çalışan arkadaşlarla görüşülmüş, adli tıp alanında çalışmaların iki birimde yapıldığı öğrenilmiştir: Kahramanmaraş Kapıçam Mezarlığı ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

İlk olarak mezarlık alanına gidildi. Kapıçam Mezarlığı’nın kentin güneyinde, merkeze 15 -20 dakikalık bir mesafede olduğu ve ulaşım açısından kara yolunun uygun olduğu görüldü. Mezarlık yeni bir mezarlık olup kendi sınırlarının bulunduğu, ek bir güvenlik ihtiyacı olmadığı, alanda kimliklendirme, ölüm nedenlerinin belirlenmesi ve defin işlemlerinin yapılması ve burada çalışanların temel gereksinimlerinin karşılanması amaçlı mobil araçlar, konteynerler ve çadırlar yer alıyordu. Alanda Cumhuriyet Savcıları, olay yeri inceleme ekipleri, mezarlık görevlileri, Diyanet Vakfı çalışanları ile lojistik destek amacıyla yer alan görevliler genellikle kendi çalışma arkadaşlarıyla birlikteydi.

Adli tıp ekibi, Cumhuriyet Savcısı ve olay yeri inceleme ekibinin yakınında açık alanda sandalyelerde oturmaktaydı. Burada adli tıp uzmanı, asistan ve otopsi teknisyenleriyle görüşüldü. Kahramanmaraş’ta Adli Tıp Kurumu’nca görevlendirilen uzman, asistan ve otopsi teknisyenleri yanı sıra üniversite adli tıp anabilim dallarından gelen uzman ve asistanlar da bulunmaktaydı. Adli tıp ekibinde yer alan uzman, asistan ve teknisyenlerin Adli Tıp

Kurumu'nun koordinatörlüğünde bölgeye geldiği, Kurumda görevli olmayanların ise sıklıkla idari bir görevlendirme veya ortak çalışma için bir yazışma protokol olmaksızın, kuruma kişisel dilekçelerini iletmesi ve izin süreçlerini kendileri çözmeleri halinde listede yer aldıkları öğrenildi. Gönüllülük üzerinden isimlerini ATK'da koordinasyonla görevlendirilen birime ilettikleri ve daha sonra telefon ile kendilerinin 1 haftalık görevlendirilmelerle ilgili birimlerde çalışacaklarının bildirildiği ve transfer işlemlerinin ATK tarafından sağlandığı aktarıldı. Ancak kendi olanakları ile ilgili birime gelen kişiler olduğu anlaşıldı. Görevlendirme öncesi ekiptekilerin ilgili birimde neye ihtiyaçları olduğu ve çalışmalarda izlenecek protokoller konusunda hazırlanmış bir dokümanın kendilerine ulaşmadığı, bu bilgilerin birimde çalışan meslektaşları ile yaptıkları telefon görüşmeleriyle edinildiği öğrenildi. Diğer yandan çalışanların dönüş tarihinde aksaklıklar olabileceğine dair endişeleri olduğu, hangi tarihte döneceklerini bilemedikleri anlaşıyordu.

Çalışma alanına diğer kentlerden gelenlerin bir iki gün birlikte çalıştığı, çalışma yöntemi, sorumluluklar, lojistik destekler konusunda bilginin bu yolla aktarıldığı değerlendirildi.

Çalışmanın yoğunluğuna göre uzman, asistan ve teknisyenden oluşan ekipler oluşturulduğu, ekiplerin değişerek çalıştığı ve belirlenen günlük çalışma süresi tamamlandıktan sonra dinlenmek için karayolu ile 20-25 dakikalık mesafedeki Sütçü İmam Üniversitesine götürüldükleri ve hastanenin boşaltılan ve adli tıp çalışanlarına tahsis edilen servislerinde konakladıkları öğrenildi. Kalınan hastanenin sağlam olduğu, elektrik ve alt yapının zarar görmediği, banyo, yatak ve battaniyenin bulunduğu, beslenme konusunda sorun yaşanmadığı ancak artçılar nedeniyle yine de endişe duyulduğu belirtildi. İletişim konusunda kişisel telefonların kullanıldığı, halen iletişim konusunda bir sorun yaşanmadığı öğrenildi.

Ekiplerde 5. günden sonra tükenme ve yorgunluk belirtileri başladığı, çalışma bölgesinde ekiplere destek için farklı bir etkinlik ve çalışmanın olmadığı, ekiplerin genellikle kendi aralarında sohbet ettikleri, motivasyon ve ruhsal destek planlamasının gerekli olduğu anlaşıldı. Koruyucu ve destekleyici ruhsal çalışmalar için uzmanlık dernekleriyle görüşmenin moral ve motivasyon amaçlı ziyaretlerin bu sürece katkı verebileceği değerlendirildi. Diğer yandan adli tıp çalışanlarının cenaze yakınlarıyla birebir ilişki kurması, çalışma yükünün yanı sıra yas sürecinin birebir yüklenilmesi ile daha da travmatik bir boyut kazandığı muhakkaktır. Ekiplerin bölgedeki çalışmalarını tamamlayıp rutin çalışmalarına başladıklarında nasıl bir destek mekanizması sağlanması ve sürdürülmesi konularında çaba gösterilmelidir.

Ekibin çalışma alanında yer alan diğer kişilerden ayrılmasına yarayacak bir giysi, kimlik veya görevlendirme kartı taşımadığı görüldü. İlgili birime ATK tarafından gönderilen sorumlu

uzmanda ise ATK logosu ve kurum ismi yer alan bir polar ceket bulunuyordu. Çalışma sırasında adli tıp alanında çalışanların gerek duyacağı giysiler bulunduğu ve bunların kullanıldığı görüldü.

Cumhuriyet Savcılığı, olay yeri inceleme ve adli tıp çalışmalarının birlikte yürüdüğü, çalışmaların Savcılar tarafından koordine edildiği, Savcıların da 10 günlük görevlendirmelerle bölgeye geldiği öğrenildi.

Adli tıp ekibi, mezarlığa getirilen cenazelerden kimliklendirme için örnek alındığını ve ölüm nedenlerinin belirlenmesi işlemlerini yaptıklarını belirtti.

İlk günlerde kimliklendirme ve ölüm nedenlerinin belirlenmesi sürecinde adli tıp uzmanlarının çalışmalarda yeterince yer alamaması, koordinasyonsuzluk nedeniyle yakınları tarafından getirildiği belirtilen cenazelerde savcıların da inisiyatifiyle defin işlemlerinin yapıldığını, adli tıp uzmanlarının sürece dahil olmasıyla birlikte ise kimliklendirme amaçlı DNA tiplemesi için örnek alındığını (kan, doku ve çürüme belirtilerinin başlamasıyla diş ve kemik örnekleri), alınan örneklerin de Savcılık tarafından belirlenen ATK Grup Başkanlıklarına gönderildiği aktarıldı.

Her bir cenazeye Savcılık tarafından verilen numaraların defin sürecine kadar kontrolü yapıldığı ve kimliklendirme için alınan örneklerin Savcılığa teslimine kadar olay yeri inceleme ekipleri tarafından fotoğraf çekimi, parmak izi alımı için verilen numaraların kontrol edildikten sonra defin için teslim edildiği, olay yeri inceleme ekibi ve Savcılıkta tutulan listelerin Excel formatında hazırlandığı ve ara ara karşılaştırılarak hataların giderilmeye çalışıldığı aktarıldı. Mezarlık alanına ilk günlerde getirilen kimliksiz cenazelerin defnedildiği yerler ile mezarlık görevlilerinin kayıtları arasındaki farklılık nedeniyle 425 cenazede fethi kabir yapılarak kimliklendirme için yeniden örnek alınmaya başlandığı öğrenildi. Enkaz kaldırma işlemlerinin başladığı bununla birlikte enkazda çok az sayıda cenazenin olabileceğinin düşünüldüğünü, son günlerde enkazdan çıkarılan cenaze sayısının ise günde 1- 2 olduğu öğrenildi.

Daha sonra kentin batısında bulunan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne 20-25 dakikalık bir yolculuk ile karayolu ile ulaşıldı. Karayolunda ulaşımı engelleyecek bir sorun olmadığı, yolun ve trafiğin açık olduğu, hastanede acil sağlık hizmeti verilmeye devam ettiği, yoğun olmamakla birlikte hastaların üniversiteye geldiği görüldü. Üniversite Hastanesi otopsi salonunda dışarıdan gelen adli tıp çalışanlarının yanı sıra depremi Kahramanmaraş'ta yaşayan Dr. Abdullah Avşar ile de görüşüldü. Deprem sonrası ölümlerle ilgili çalışmaların hemen başladığı, ekibin hemen sorumluluk aldığı ve kendi ve ailelerinin güvenliklerini dahi önceleyemediği ve her getirilen cenazede bir tanıdıklarını görme korkusunun baskın olduğu öğrenildi. İkinci hafta sonunda çalışmaların bir ölçüde düzene girmeye başladığı, günlük

yaşamın canlanmaya başladığı, ancak artçı depremlerin oluşturduğu yıkımlar nedeniyle de kaldıkları/çalıştıkları yerlerin güvenli olup olmadığı konusunda endişelerin devam ettiği öğrenildi. Rutin adli tıp işlemlerinin başladığı, otopsi salonunun ve birimin çalışma alanı olarak kullanılmaya devam ettiği, otopsi işlemlerinin burada yapıldığı aktarıldı.

Osmaniye ve Gaziantep'e 23.02.2023 günü gidildi. Osmaniye ve Gaziantep de Adana gibi görece depremden daha az etkilenmiş iller olduğu için “normale” dönmeye çalışıyordu. Görevlendirme ile gelen bir adli tıp uzmanının olmadığı, ildeki ATK birimi personelinin çalışmaya başladığı, ancak bu arkadaşlarımızın da depremde olduklarının unutulduğu tespit edildi. Arkadaşlarımız depremin ilk günlerinde çok sayıda ölü muayenesi olduğunu, ilk günlerde savcıların beyanı üzerine cenazelerin yakınlarına verildiği, ancak bu durumun sakıncaları vurgulandıktan sonra cenazelerden uygun örneklerin alındığını genel olarak sorunlu bir durum olmadığını belirttiler.

Sonuç olarak; deprem bölgesinde çalışan başta meslektaşlarımız ve sağlık çalışanları olmak üzere tüm yardım götürenlere minnetlerimizi sunuyoruz. Yapılan görüşmelerde adli tıp uzmanları ve asistanlarının diğer sağlık çalışanları gibi ellerinden geldiğince özverili bir şekilde çalıştıkları, depremin ilk günlerindeki organizasyon eksiklikleri ve karmaşanın zaman içerisinde kabul edilebilir sınırlara geldiği ve daha planlı çalışıldığı görülmüştür.

BUNDAN SONRA OLACAK KİTLESEL FELAKETLERE HAZIRLANMAK İÇİN TESPİT VE ÖNERİLERİMİZ ŞUNLARDIR:

- ✓ **Ülkemizin deprem bölgesinde olduğu gerçeği unutulmadan bundan sonraki depremlere hazırlıkların en kısa sürede başlaması,** koordinasyonu sağlayan ATK'nın ATUD ile birlikte gönüllü listelerini oluşturup her yıl bunları yenilemesi uygun olacaktır.
- ✓ Benzer bir durum ile karşılaşıldığında; **depremde görev almış arkadaşların deprem bölgesinde veya belli bir merkezde koordinasyonu sağlamak üzere ekip oluşturması, koordinasyonun bu ekip tarafından yürütülmesi** adli tıp hizmetlerinin daha sağlıklı ve hızlı yapılmasını sağlayacaktır.
- ✓ **Deprem bölgesi gibi afet bölgelerine adli tıp hizmeti vermek amacıyla görevlendirilen uzmanların gönüllük temelinde gelmesi,** gönüllü olarak gelmeyenlerin faydalı olamadıkları gibi diğer çalışanların motivasyonunu ve çalışma barışını da bozduğu, koordinasyon görevi verilen bazı kişilerin bir takım ruhu ile değil, emir veren kişi konumunda çalıştığı

aktarımlardan anlaşılmıştır.

- ✓ **Depremzede olan adli tıp uzman ve çalışanlarının hemen rutin mesaisine devam etmesinin beklenmesi çalışan sağlığı (özellikle de ruh sağlığı) açısından ciddi sorunlar yaratacaktır.** Deprem bölgesinde çalışan ve depremi yaşayan çalışanlara hak kaybına uğramayacak şekilde izin verilmesinin gerekli olduğu görülmektedir.
- ✓ **Deprem bölgesine olan görevlendirmeler en fazla 5 gün ile sınırı olmalıdır.** Görevlendirmelerin 7-10 günlük sürelerle olması, özellikle de hekimlerin hiçbir ihtiyacının karşılanamadığı ilk zamanlar için uzun, çalışma motivasyonunu ve fiziki dayanıklılığı düşüren bir süredir. Bu nedenle rotasyonların 3-5 günlük sürelerle ayarlanması, gönüllü listelerinin buna göre düzenlenmesi gerektiği görülmüştür. Elbette bunun için geniş bir gönüllü listesine ihtiyaç vardır.
- ✓ Bu depremde özellikle görevlendirmeler konusunda yaşanan **bürokratik zorlukların aşılması** için Adli Tıp Anabilim Dalında çalışanlar kendi Dekanlıkları ve Rektörlükleri ile Dernek olarak da Bakanlıklar ve Yüksek Öğretim Kurumu ile yazışmalar yapılmıştır, ancak bundan sonraki süreçler için de yazışmaların takipçisi olunmalıdır.
- ✓ Sağlık Bakanlığı yetkilileri deprem bölgesinde adli tıp uzmanlarına ihtiyaç olmasına rağmen doktora ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. **Sağlık Bakanlığındaki yetkililere adli tıp uzmanlarının görev ve çalışma alanlarını anlatmaya ihtiyaç olduğu gözlemlenmiştir.**
- ✓ Afetin en başından ATK, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler ve meslek kuruluşları arasında iş birliğinin başlaması, **böylesine büyük çaplı bir afette yetişmiş tüm sağlık çalışanlarının iş birliği içinde çalışabilmesi sağlanmalıdır.**
- ✓ Deprem gibi **büyük çaplı felaketlerde ‘organizasyon’ konulu bir çalışmaya** ihtiyaç olduğu görülmektedir.
- ✓ **Sahadaki en büyük sorunlardan biri de ölümlerin düzgün bir şekilde kayıt altına alınamaması olmuştur.** Cumhuriyet Savcılarının bu konuda gerekli önlemleri alabilmesi için bu konuda eğitim almaları ya da bu işin sorumluluğunu konu ile ilgili donanıma ve eğitime sahip uzmanlara vermeleri sağlanmalıdır.
- ✓ **Defin işlemleri bitmeden fethri kabir işlemlerine başlandığı gözlemlenmiştir.** Sahipli ya da sahihsiz tüm ölümlerden kimliklendirme için uygun örnekler alınmalıdır.
- ✓ **Uzmanlık eğitimi veren kurumlarda ve sürekli meslek içi eğitimlerde kitlesel felaketlerde yapılması gerekenler ve organizasyon konusunda eğitim verilmelidir. 05.03.2023**

Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız'ın kaleminden deprem deneyimi

Öncelikle bir deprem ülkesinde yaşıyor olmamıza rağmen depreme ve deprem sonrası afet yönetimine ne kadar hazırlıksız olduğumuzu deneyimlediğimi söylemeliyim.

İlk etapta bu denli büyük bir afette ölü muayenesi ve kimliklendirme çalışmalarının öneminin ve gerekliliğinin yetkililerin farkında olması gerekirdi. Adli Tıp uzmanları olarak biz farkındaydık ve bölgeye gitmek için girişimlerde bulunduk. Adli Tıp Uzmanları Derneği hızla bölgede ihtiyaç duyulacak adli tıp uzman ve asistanları ihtiyacını karşılamak için üniversite adli tıp ana bilim dallarından ve sağlık bakanlığına bağlı adli tıp birimlerinden bölgeye gitmek isteyen gönüllüler listesi oluşturdu. Adli Tıp Kurumu ile iletişim kurdu. İhtiyaç duyulan bölgeleri öğrenerek gönüllüleri bu bölgelere göre listeleyerek kuruma ilettiler. Gönüllülerin bağlı olduğu üniversitelerden görevlendirme çıkarabilmeleri için yazılar yazıldı. Maalesef bu yazılar üniversite hastaneleri tarafından kabul görmedi. Sağlık Bakanlığı veya Adalet Bakanlığı'ndan talep yazısı istendi. Böylesi kaotik bir ortamda bu yazıları almak mümkün olmadı. Oysa tüm bunlarla ilgili bir eylem planının çok önceden hazırlanmış olması gerekirdi. Adli tıp uzmanları afet bölgesine kendi imkanları ile ve zorlanarak görevlendirme çıkarmak suretiyle gitti.

Afet bölgelerinden Antakya'ya ulaşıldığında çok zorlu şartlarda çok yoğun bir şekilde çalışmaya başladık. Bölgeye Adli Tıp Kurumundan, Üniversitelerden ve Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelerden gelen tüm adli tıp uzmanları, asistanları ve otopsi teknisyenleri büyük özveri ile çalıştı. Çalışma koşullarının zorlu olması doğaldı. Afet bölgesinde optimum koşulları beklemek zaten doğru bir yaklaşım olamaz. Ancak yine de hazırlıklı olunabilse adli tıp hizmetleri çok daha sağlıklı yürütülebilirdi. Örneğin sahihsiz cesetlerde parmak izi ve DNA için örnekleme yapabildik. Ama sahipli cesetlerde parmak izi alma ve DNA örnekleme yapmamıza izin verilmedi. Beyan esaslı yaklaşımı benimsendi. Oysa bu ciddi bir eksiklikti. Deneyimsizliğimiz ve hazırlıksızlığımız nedeniyle çalışma koşullarımızı ve verimliliğimizi arttıracak malzemelerden yoksun bir şekilde çalışmaya başladık. Ancak ilerleyen günlerde eksiklikler hissedildikçe bu malzemeler tamamlanabildi. En basit örnekleri kafa lambası, uyku tulumu gibi malzemelerdi. Özellikle ilk günler ceset sayısının da çokluğu nedeniyle gece de çalışmak zorundaydık ve elektrik olmayan açık bir alanda cesetleri görebilmek için kafa lambalarına çok ihtiyaç duyuldu. Ölüm mekanizmasını depreme bağlı göçük altında kalmayla açıklayamadığımız olgularda otopsi kararı aldık. Bu cesetler en yakın şehir olan Adana Adli Tıp Grup Başkanlığı'na sevk edildi. Cenaze sahipleri olan depremzede vatandaşlar büyük mağduriyet yaşadı. Oysa otopsi yapabileceğimiz

birkaç konteyner sağlanmış olsa otopsileri o bölgede yapabilecek uzmanlarımız mevcuttu. Afettede vatandaşlarımız da Adana'ya git gel yapmak zorunda kalmayacaktı. Kısacası tüm kurumların, adli tıp hekimlerinin ve çalışanlarının iyi niyeti ve yoğun çabası vardı ancak hazırlığımız ve yeterli deneyimimiz yoktu.

Bundan sonrası için afetlere hazırlıklı olabilmek kapsamında iki önerim;

1. Adli Tıp Kurumu ve ATUD işbirliği ile üniversitelerin adli tıp ana bilim dallarını, sağlık bakanlığına bağlı adli tıp birimlerini içerecek biçimde **Adli Tıp Hizmetleri Afet Yönetim ve Koordinasyon Kurulu** oluşturularak herhangi bir afet durumunda gönüllülerin hızla toplanması, görevlendirilmesi, ihtiyaç duyulacak ekipmanın eksiksiz bir şekilde hazır durumda bulunması, personel eğitimi, adli tıp hizmetlerinin nasıl yürütülmesi gerektiği ile ilgili protokol ve iş akış şemaları oluşturulması gibi çalışmaların yürütülmesi,
2. Bu Kurulun temsilcilerinin sağlık bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı AFAD Başkanlığı'nda görev almasının sağlanmasıdır.

Doç. Dr. Abdulkadir Yıldız

Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi

Uzm. Dr. Gözde Yeiltepe'nin kaleminden deprem deneyimi:

İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı tarafından yapılan görevlendirmeyeyle 07.02.3023 günü sabah saatlerinde İzmir Askeri hava alanında İzmir Adli Tıp Grup Başkanlığı'nda çalışan 4 adet adli tıp uzmanı, 3 adet sağlık teknikeri olarak yola çıkmak üzere bulutuk. Sırt çantalarımızda bulunan birkaç çift kıyafet, kuru gıda, uyku tulumuna ek olarak yanımızda Grup Başkanlığımızdan aldığımız ekipmanlar da bulunmaktaydı (Eldiven, fta kartı, diposable kıyafetler, cenaze torbası, enjektör vb). Sabah saat 11.00 civarında askeri uçakla İncirlik hava üssüne ulatık. Adana Grup Başkanlığı'nın tahsis ettiği araçla Hatay Antakya'ya gitmek üzere yola çıktık. Antakya ve İskenderun'daki arkadaşlarımıza ulaşarak ihtiyaçlarını öğrenip yoldan su ve kuru gıda aldık.

Saat 16.00 sıralarında ilk önce İskenderun Devlet Hastanesi'ne vardık. Arkadaşlarımızın hasarlı binada l muayene işlemlerine devam ettiklerini gördük. Birtakım ihtiyaçlarını bıraktıktan ve yirmi dakika kadar kısa bir süre kaldıktan sonra Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Hastanesi'ne gitmek üzere yola çıktık.

Akam saat 19.00-20.00 sıralarında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Hastanesi'ne vardık. Burada l muayene ve defin işlemlerinin kendileri de depremlerde olan nöbetçi savcılar ve adli tıp uzmanları tarafından yapıldığını gördük.

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Hastanesi'nde ileyi ŗu ŗekildeydi. Nöbetçi savcı, adli tıp uzmanı ve sağlık teknikeri acil serviste bulunan polis odasında bekliyor, kişilerin kendi araçlarıyla getirdikleri cenazelerine arabada l muayene işlemi yapıyor ve defin belgesi veriyorlardı. İlgili işlemler format olarak hazırlanmış kağıtlar doldurularak yapılıyordu. Bu sayede kişiler cenazelerini hastane içerisine girmeden ivedilikle defnedebiliyorlardı.

Acil servisle aynı katta bulunan dahiliye servisi kapatılarak morg haline getirilmişti. Yakınları tarafından getirilmeyen cenazeler, kimliği meçhul olan cenazeler, hemen defnedilemeyecek olan cenazeler (diğer yakınlarını da çıkarmak ve toplu cenaze düzenlemek isteyen kişiler tarafından getirilen cenazeler vb), acil serviste ve diğer servislerde eks olan cenazeler bu morgda bekletilmekteydi. Ayrıca hastanenin altında bulunan morgda depremde lmeyen ve otopsi yapılması gereken cenazeler olduğu bilgisi alındı.

Dahiliye servisinde oluşturulan morgda gelen cenazelerin kayıt işlemleri, fotoğraflandırılması ve parmak izi alınması işlemleri Olay Yeri İnceleme Ekibi tarafından yapılmaktaydı. Cenazeler yakınlarına teslim edileceği zaman adli tıp uzmanı tarafından muayeneleri yapılıyor, yine hazırlanan kalıp formatlar üzerinden defin belgesi düzenlenerek (polis noktasında bulunan savcının da imzasıyla) cenazeler yakınlarına teslim ediliyordu.

Biz sabah 08.00 akşam 20.00 olmak üzere 12'şer saatlik shiftlerle iki ayrı noktada 2 gün çalıştık. Perşembe günü (09.02.2023) akşam saat 22.00 sıralarında yola çıkmak üzere ayrıldık. Bu süreçte yaşadığımız sıkıntılar:

1-KONAKLAMA ve ULAŞIM:

Depremin ilk saatlerinde bölgeye ulaşmamız sebebiyle kalacak yerimiz yoktu. İlk gece Antakya'da çalışan arkadaşlarımızın sempatik ilişkileriyle ayarladıkları Askeriyenin içerisinde bir odada kaldık. Küçük bir odanın içerisinde yaklaşık 10 kişiydik. Askeriyenin tuvaletlerini kullandık. Antakya genelinde elektrik ve su bulunmamaktaydı. Ancak Askeriyenin içerisinde kaldığımız için bir elektrik ve su sorunu yaşamadık. Bir gece orada kaldıktan sonra sabah saat 08.00'da nöbeti devir almak için yine bir askerin yardımıyla ve özel aracıyla Mustafa Kemal Üniversitesi Hastanesi'ne geldik. Gün içerisinde çok sayıda cenazenin defin işlemini gerçekleştirdiğimiz için dahiliye servisinde boşalan arka odaları kendi imkanlarımızla temizledik. Ve ikinci gece de hastane içerisinde kaldık. Hastane'nin hasar aldığını ve riskli olduğunu biliyorduk ancak ısınma, tuvalet ve temiz su ihtiyacımızı karşılayabileceğimiz başka bir yer yoktu.

2-YEMEK:

Geldiğimiz andan döndüğümüz ana kadar sıcak yemeğe ulaşamadık, kuru gıdalarla beslendik. Antakya'da sağlık hizmetleri ve ameliyat işlemleri devam eden bildiğimiz tek hastane olmasına rağmen hastane bahçesine kurulmuş bir aş evi yoktu. Acil serviste ve diğer yerlerde çalışan sağlık bakanlığına bağlı sağlık çalışanlarına yemek dağıtılmaktaydı ancak morgda çalışan adli tıp uzmanları, sağlık teknikerleri ve olay yeri inceleme ekiplerine bu dağıtım yapılmıyordu. Başhekim yardımcısına bu sorunu ilettiğimizde yapabileceği bir şey olmadığını söyledi. Çok kısa süre kaldığımız için bu sorunu çözemedik.

3-ADLİ TIBBİ HİZMETLER:

Depremin ilk günlerinde cenaze aracı olmadığı için otopsi yapılması gereken cenazeleri Adana'ya sevk etmekte zorlandık. Hastanenin alt katında bulunan morg hasar görmüştü. Defin işlemlerinde standart formlar kullanıldı. Uygun olmayan koşullarda ölü muayene işlemleri gerçekleştirildi.

Prof. Dr. İsmail Özgür Can'ın kaleminden deprem deneyimi:

Mekanlar yönünden; Kahramanmaraş'a ulaşım ATK ikinci görevlendirmesi nedeniyle İzmir'den askeri kargo uçağı ve Adana'dan tarafımıza tahsis edilen Adalet Bakanlığı aracı ile ulaştık. Ancak depremin ikinci günü akşamı yola çıkıp 14 saat içinde ulaşımımızı çarşamba günü sabah tamamlayabildik. Sütçü İmam Üniversitesi Hastanesi'ne ulaştığımda (yanımda Manisa Şube Müdürlüğü'nden Adli Tıp Uzmanı ile birlikte) hastanede çalışan adli tıp uzmanları (Maraş ilinde görevli) ve teknisyenler dışında Hakkâri ilinden gelen bir adli tıp uzmanı ve teknisyeni katılmıştı. Gün içinde öğle saatlerine kadar Adli Tıp Kurumu'ndan biyoloji dairesi başkanı ve başkan yardımcısı ve diğer illerden gelen adli tıp uzmanlarının katılımı sağlandı. Üniversitelerden de gelen adli tıp uzmanları ve asistanlar katılım sağladı.

Hastanenin depremde zarar görmemesi nedeniyle ilk günlerdeki lojistik sıkıntıların giderilmesi daha kolay oldu. Ancak ilk günlerde yeme içme tuvalet banyo ve barınma uyuma ve çalışma koşulları açısından büyük zorluklar yaşandı. Alandaki adli tıp uzmanlarının dayanışması ve pratik çalışma biçimi bir ölçüde sorunları giderebildi. Dizüstü bilgisayar ve yazıcı dışında çalışma sırasında gerekli materyal sıkıntı yaşanmadı. Gerekli materyaller sonrasında temin edilebildi.

Gerekli insan gücü ağırlıklı olarak ATK üzerinden sağlandı. Gönüllü olarak gönderilen asistanlara da Adli Tıp Kurumu aracılığıyla gerekli görevler verildi ve destek sağlandı.

Hastaneler dışında mezarlık alanı kapalı spor salonu ve başka hastanelerde ölü muayenelerini yapıldı ve buralarda nöbet usulü çalışıldı. Bazı yerlerde özellikle adli tıp uzmanlarının üzerine fazla iş yükü bindiği izlendi.

Savcılıkla maalesef ilk anlarda yaşanan sorunlar zorlukla aşılabildi. Adli Tıp Kurumu yetkilileri ve Öğretim Üyelerine rağmen savcılık ile sorunlar yaşandı fakat sonrasında giderildi.

Kimliklendirme için özellikle DNA analizine FTA örnekleri (primer yöntemler) ilerleyen süreçte ise diş ve kemik örnekleri alındı. Olay yeri inceleme ekipleri çoğu olguda parmak izi analizi yaptı, fotoğraf çekimi ve kamera kaydını gerçekleştirdi. Olguların bir bölümünde ise cenaze yakınlarının beyanları ve görsel tanıklıkları etkili oldu. Adli otopsi gerektiren olgularla da karşılaşıldı ve hastanede otopsi yapıldı (ateşli silah vb)

Alanda kullanılacak iş akışları ve ölü muayene tutanaklarının standardize edilmesine çalışıldı ve 2. gün sonrası bu sağlandı.

Önerilerim:

1. ATUD öncülüğünde bir doğal afet planı ortaya konulması ve insan gücüne yönelik ilgili görevlendirmelerin önceden planlanması.
2. Doğal afet çalışma grubunun ivedilikle güçlendirilmesi, faal değilse yaşama geçirilmesi.
3. Her il için insan gücü bakımından başka illerden eşleştirmelerin önceden yapılması.
4. Türkiye Psikiyatri Derneği'nden organizasyon yönünden yöntem desteği alınması.
5. 1. Madde de belirtilen plana uygun şekilde lojistik destek ve barınma için mutlaka karavan-konteynır kiralanması veya belediyelerden temininin sağlanması.
6. Bu afette olduğu gibi ATUD başkan düzeyinde tüm yönetim kurulu, komisyon vb üyelerinin bir şekilde sahada olmasının sağlanması.
7. Sağlık Bakanlığı ve ATK'na her il bazında gönüllü ve yedek listesinin önceden hazırlanarak verilmiş olması.
8. Mümkünse tüm koordinasyon işlemlerinin ilgili bakanlıklarla görüşülerek ATUD'a verilmesi.

Prof. Dr. Fatma Yücel Beyaztaş'ın kaleminden deprem deneyimi:

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Arş. Görevlileri; Dr. Muhsin Gürkan Gürsoy, Dr. Serkan Güneş, Dr. Gültekin Akgül, Dr. Kenan Bostancı...

Birkaç günlük uğraşlar akabinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı'ndan almış olunan "Yolluksuz-Yevmiyesiz Görevlendirme Yazısı"ndan hemen sonra 16/02/2023 tarihinde Valilik aracılığıyla Sivas Orman İşletme Müdürlüğü'nün tahsis ettiği araç ve şoför ile Kahramanmaraş'a ulaşımımız sağlandı.

16/02/2023-20/02/2023 tarihleri arasında toplam dört günlük Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi'nde iki araştırma görevlisi (Dr. Muhsin Gürkan Gürsoy, Dr. Serkan Güneş) ve Kahramanmaraş Kapıçam Mezarlığında da iki araştırma görevlisi (Dr. Gültekin Akgül, Dr. Kenan Bostancı) olarak iki gruba ayrılarak görev paylaşımı yapıldı. Şehir içinde ve Sivas'a dönüşte de ulaşım ihtiyaçlarımız, bize tahsis edilen araç ve şoför ile gerçekleştirildi.

İki grubun çalışma şekli aşağıdaki gibi sunulmuştur:

- Necip Fazıl Şehir Hastanesinde Acil servisin yanındaki girişte bulunan Covid İzolasyon odası çalışma odası olarak sunuldu. Hastanede kendimize ayrı bir tuvalet bulunmadığından Acil serviste bulunan hijyenik olmayan ortak tuvalet kullanıldı. İki araştırma görevlisi (12'şer saat) dönüşümlü olarak 24 saat çalıştık. İstirahat saatlerinde hastaneye 15 dakika yürüme mesafesinde bulunan (güvenlik şartları uygun olmayan) AMATEM binasında iki kişilik ayrı bir odada kaldık. AMATEM binasında kaldığımız oda içerisinde ayrı tuvalet ve banyo bulunmasına karşın sıcak su imkânı yoktu. Merkezi ısıtma mevcuttu, ısınma problemi yoktu. Yastık ve battaniye bulma konusunda sıkıntı yaşanmadı. Ancak odanın anahtarı olmadığı için hastaneye giderken değerli eşyalarımızı odada bırakamadık. Gerek AMATEM binasında gerek de Necip Fazıl Şehir Hastanesi'nde sabah-öğlen-akşam yemekleri mevcuttu. Çalıştığımız hastanede aynı dönemde bizden başka çalışan Adli Tıp uzmanı, asistan, otopsi teknisyeni bulunmamaktaydı. 24 saat boyunca Cumhuriyet Savcısı, Olay Yeri İnceleme ekibi bulunuyordu. Hastanede nöbetçi kaldığımız geceler aynı Covid İzolasyon odasında konakladık. Hastanede çalışma usulü şu şekildeydi: Yakınlarına ulaşamadığı için başvuran kişilerden biyolojik inceleme amaçlı kan alınıyordu. Bu işlem için görevlendirilmiş iki hemşire 24 saat hastanede bulunuyordu. Her gün saat 16:00'da toplanan kanlar Adliyeye sevk ediliyordu. Orada kaldığımız günler boyunca kimliklendirme, ölüm belgesi düzenleme amaçlı

getirilen ceset olmadı. Çalıştığımız süre boyunca da bulunduğumuz birimde herhangi bir problem de yaşanmadı.

- Kıpçam Mezarlığı'ndaki usul de şu şekildeydi: sekiz saat çalışıp 24 saat dinlenme olarak toplamda 4 ayrı grup halinde çalıştık. İstirahat zamanında Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakóltesi Hastanesi'nde üç kişilik odada kaldık. Sabah-öğlen-akşam üç öğün yemekleri mevcuttu. Tuvalet oda dışındaydı. Banyo ihtiyacı durumunda hastanede servislerde bulunan boş odalar kullanıldı. Isınma problemimiz olmadı. Çalışma yerimize Adli Tıp Kurumu'nun servisi ile gidip gelindi. Çalışma ekibimiz içerisinde Adli Tıp Uzmanı, Adli Tıp Araştırma Görevlileri, Otopsi Teknisyenleri, Olay Yeri İnceleme Ekibi ve Cumhuriyet Savcılar bulunuyordu. Getirilen cesetler üzerinde ölü muayenesi ve kimliklendirme işlemleri yapıp ölüm belgesi düzenleniyordu. Kıpçam Mezarlığı'nda Kızılay'ın ve Kayseri Belediyesi'nin mobil beslenme araçları gıda ihtiyacımızı karşıladı. Çalıştığımız süreçte toplamda 50 civarında ölü muayenesi ve kimliklendirme işlemi yaptık. Çalıştığımız süre içerisinde cesetlerden biyolojik inceleme amacıyla alınan örneklerin toplanıp Adliyeye götürüldükten sonra Gaziantep Adli Tıp Grup Başkanlığına sevki sırasında sorun yaşandı. Adliyede çalışan personelin, numuneleri alınmasından hemen sonra değil de birkaç gün sonra gönderdiği fark edildi. Bu durumun, başsavcıya bilgilendirme yapılması sonrası sorun çözüldü. Çalıştığımız süreç içerisinde başkaca problem yaşanmadı.

Asist. Dr. Aytunç Akrep'in kaleminden deprem deneyimi:

7-13 Şubat 2023 tarihleri Hatay Bölgesi Genel Durum ve Gözlem Raporu – Dr. Aytunç Akrep

06.02.2023 tarihinde mesaiye başladığımız sabah saatlerinde Sağlık Bakanlığı'na bağlı Ankara Bilkent Şehir Hastanesi Adli Tıp Kliniği'nden 1 doçent ve 2 asistan adli tıp hekimi olarak Ankara İl Sağlık Müdürlüğü'nü arayıp deprem bölgesine gitmek için gönüllü olduğumuzu ve görevlendirilmek istediğimizi telefon yolu ile bildirdik. Aynı günün öğlen saatlerinde Adli Tıp Uzmanları Derneği'nin (ATUD) deprem bölgesine gitmek isteyen gönüllüler listesi oluşturduğunu öğrendik ve iki asistan hekim olarak adımızı bu listeye de eklettik. 7 Şubat 2023 tarihi saat 16.00 sularında deprem bölgesine gönderilmek üzere (burada ilk Adıyaman iline gideceğimiz söylendi ancak havaalanında Hatay iline gideceğimizi öğrendik) Ankara İl Sağlık Müdürlüğü tarafından telefonla arandık. Hazırlanmamız için bize 1 saat verdiler. Ankara Esenboğa Havaalanı'ndan Adana Şakirpaşa Havaalanı'na kadar hava yolu ile gittik. Adana Şakirpaşa Havaalanı'ndan Antakya deprem bölgesine bizi havaalanında karşılayan servislerle devam ettik. Belen'e kadar yol açıldı. Belen'den Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne (42 km) yolun hasarlı olmasından, bazı binaların yolun tek şeridini kapatacak şekilde yıkılmasından ve yardım bölgesine giden geniş iş makinelerinin oluşturduğu trafik sebebiyle yaklaşık 4 saatin sonunda 8 Şubat 2023 tarihinde saat 01:00-01:30 sularında ulaştık.

Hatay Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin bahçesinde kurulan çadırlardan Ankara UMKE çadırını bulduk ve ilk durum tespitini yapma açısından cesetlerin hangi çadırda kimliklendirildiğini sorduk. Ölü muayenelerinin hastane bahçesine kurulan başka bir çadırda yapıldığını, muayenesi tamamlanan ya da muayene olmayı bekleyen cesetlerin ise hastane bahçesinde ceset torbaları veya battaniyelere sarılmış halde bekletildiğini gördük. Çadırda bulunan Cumhuriyet Savcısından, çadırda iki pratisyen hekimin çalıştığını, FTA kartı olmadığı için biyolojik örnek alınmadığını, olay yeri inceleme ekibinin cenazenin fotoğrafını çekip parmak izi aldığını, cenazenin yakınları gelip cenazeyi tespit ettiğinde, ismini, doğum tarihini, yaşadığı yeri ve hatırlarsa kimlik numarasını söylediğinde cenazeyi defin belgesi ile teslim alabileceğini öğrendik. Sağlık Bakanlığı ve deprem bölgesine gelecek gönüllü ekipler ile malzeme kısıtlılığının olduğu, FTA kartı, numune kabı, bisturi gibi ölü muayenesi ve kimliklendirme yaparken ihtiyaç duyulacak malzemeleri yanlarında getirmeleri gerektiği konusunda iletişime geçtik. Belki de deprem bölgesinde kimliklendirmede kullanılabilecek malzemeler zaten vardı ancak belli bir organizasyon olmadığı ve gelen tıbbi malzeme, elbise, yemek gibi yardım

kutularının iç içe girmesinden ve parçalanmalarından dolayı hangi malzemenin nerede olduğunu bulmak mümkün değildi. 8 Şubat 2023 tarihi saat 02.30-03.00 sularında Hatay T Tipi Cezaevinde isyan çıktığını öğrendik ve Cumhuriyet Savcısı ile birlikte cezaevine gittik. 8 Şubat 2023 tüm gün ve 9 Şubat 2023 öğle saatlerine kadar cezaevinde isyan sonucu yaralanan kişileri muayene ederek genel adli muayene raporlarını yazdık. 9 Şubat 2023 tarihinde afet bölgesindeki ölü muayene ve kimliklendirme işlemine devam etmek için Mustafa Kemal Üniversitesi'nde bulunan kampüse gittik. Orada ATK uzmanlarının ve üniversiteden katılan gönüllü uzmanların çalışıyor olduğunu gördük ve 9 Şubat 2023 tarihinden itibaren Antakya'da kimliklendirme işlemlerinin Narlıca Mezarlık Kompleksi'nde tek merkezden yapılacağını bilgisini aldık. 10 Şubat 2023 tarihinde cesetlerin Narlıca Mezarlık kompleksi olarak adlandırılan yere depremzedelere ait araçlar, pikap tarzı kamyonetler, cenaze arabaları gibi taşıtlarla üst üste istiflenerek gece boyunca alana getirildikleri görüldü. Genelde depremzedelere ait araçlarla gelen cenazelerin kimliğinin yakınları tarafından belirlendiği ve gündüz saatlerinde alana getirildiği, pikapların getirdiği cesetlerin ise kimliklerinin belirsiz olduğu ve günün her saatinde komplekse getirildikleri görüldü. Pikapların belli aralıklarla yıkık binaların arasında dolaşarak enkazın altından çıkardıkları cesetleri topladığı ve o şekilde komplekse getirdikleri görüldü. Komplekste cenazeler kimliği belirli olanlar ve kimliği belirsiz olanlar olmak üzere iki istasyona ayrıldı. Kimliği belirli olan cenazeler kompleksin ön tarafında cenaze sahiplerine teslim edilirken, kimliği belli olmayan cesetlerin kimliklendirme işlemi kompleksin arkasında yapıldı. Kimliği belli olan sahipli cesetlere genel hatlarıyla sırasıyla şu işlemler uygulandı;

1. Cenaze sahibi cenazesıyla gelir, cenazesinin kimlik kartı varsa, yoksa hatırlayabildiği kadarıyla kimlik numarasıyla, ismini, yakınlık derecesini, doğum yerini ve tarihini hatırlayabildiği kadarıyla kâtime söyler.
2. Kâtip bu bilgilerle ölü defin ruhsatını tükenmez kalemle doldurur ve imzalar.
3. Hekim, doldurulan bu ruhsatı alır ve olay yeri inceleme fotoğrafçısını çağırır.
4. Olay yeri inceleme fotoğrafçısı, ölüm belgesi ile cenazenin yüzünü aynı kareye alacak şekilde fotoğrafını çeker.
5. Fotoğraflama işleminin ardından hekim tekrar kâtipin yanına gider ve ölüm defin ruhsatını imzalar.
6. Ölüm defin belgesine cenazeyi teslim alacak kişi, kâtip, hekim ve savcı imza atar.
7. Cenaze sahibinin imkânı varsa cenazeyi kendi imkanları ile başka bir yere gömebilir, yoksa kişi, Narlıca mezarlık kompleksinin hemen bitişik arazisinde kazılan mezarlığa gömülür.

Kimliği belli olan sahipli cenazelerin istasyonunda çalışan hekimler genelde pratisyen veya adli tıp asistanlarından oluşmakla birlikte 08.00-08.30'dan 00.00 sularına kadar aralarında anlaşarak vardiyalı olarak çalışıyorlardı. Not: Sureti belirlenemeyen birkaç yanık ceset dışında genel olarak kimliği belli olduğu iddia edilen kişilerden ölü sayısının fazlalığı, organizasyon eksikliği, ölülerin bekletileceği yer olmaması gibi sebeplerden dolayı biyolojik örnek ve parmak izi ne yazık ki alınmadı. Kimliği belli cesetlerin çalışıldığı istasyonda cenaze sahiplerinin vermiş olduğu beyanlar esas alındı.

Kimliği belirsiz cesetlerin bulunduğu istasyon; Narlıca Mezarlık Kompleksinin arka tarafında, açık arazide, yerde, yaklaşık 7-10 ekip tarafından oluşan, genelde masa başında tutanak tutan 2 katip, katiplerin arkasında duran 1 Cumhuriyet savcısı, biri parmak izi işlemleri diğer fotoğraf çekme işlemleri için görevli 2 olay yeri inceleme memuru ve adli tıbbi kimliklendirme ile görevli iki sağlık mensubundan (Biri asistan biri uzman, ikisi uzman ya da ikisi asistan iki adli tıp hekimi veya bir otopsi teknikeri ile bir hekim) oluşuyordu.

Kimliği belirsiz cesetlerin bulunduğu istasyonda genel hatlarıyla sırasıyla şu işlemler uygulandı;

1. Cesetler torbada ya da battaniyede sarılı bir şekilde taşıyıcılar (genelde asker, belediye, diyanet personeli veya gönüllü kişilerden oluşan ekipler) tarafından ekiplerin önüne getirildikten sonra Cumhuriyet Savcısı her bir cesede bir numara atar. Tutanakta ceset tarif edilirken hep o numaraya göre tarif edilir. İşlem bitince de tutanaktaki numara ile birlikte gömülür.

2. Ceset torbasının üzerinde kişinin isminin olup olmadığı, yakınlarının iletişim numarasının olup olmadığı, cesedin hangi adresten bulunduğu gibi bilgilere bakılır. Eğer bu bilgiler ceset torbasının üzerinde mevcutsa cenazenin sahibi aranır ve cenaze sahibi gelene kadar ceset bir köşede bekletilir. Cenaze sahibi cenazesini almaya gelirse (eğer yakınları hayattaysa ve ulaşılabilirse genelde 1-2 saat içerisinde geliyorlardı) kompleksin ön tarafında bulunan kimliği belirli cenazelerin olduğu istasyona yönlendirilir ve kimliği belirli olan cenazelere yapılan prosedürler uygulanır. Ceset torbasının üzerinde bir bilgi yoksa torba açılır ve cesedin tanımlayıcı özellikleri; yaklaşık yaş, cinsiyet, yaklaşık kilo, göz rengi (belirlenebiliyorsa), sa rengi (ağır kafa travması yoksa), giyimi, üzerindeki aksesuarlar, dövmeleer veya ameliyat izleri gibi belirleyici ancak sübjektif olan özelliklerle detaylı bir şekilde hekim tarafından kâtime not ettirilir. Bu arada olay yeri inceleme fotoğrafçısı ve parmak izi uzmanı da kendi işlerini yaparlar. Cesedin cepleri mutlaka kontrol edilir. (Görevli olduğum sırada yaklaşık 5-6 cesedin cebinden kimliklendirmede kullanılabilir –not defteri, kimlik, cüzdan, telefon- gibi aksesuarlar bulunmuş ve cenazenin yakınları ile iletişime geçilerek cenazeleri kimsesizler mezarlığına gömülmeden cenaze sahiplerine teslim edilmiştir.)

3. Cesetten FTA kartlarına bistüri yardımıyla kas örneği ve numune kaplarına kerpeten ile dış örneği alınır. (Not: 9-10 Şubat 2023 tarihinde yeterli bistüri olmaması sebebiyle 1 adet bistüri tekrar tekrar dezenfekte ile mümkün olduğu kadar sterilize edilerek kullanıldı. Ekipman eksikliğinden dolayı yaklaşık 6-7 cesette bir bistüri değiştirilebiliyordu. Dış örneği almak için kerpeten ya da numune kabı bulamazken 10 Şubat 2023 tarihinde gönüllü ekiplerin gelmesiyle ve organizasyonun bir nebze iyileşmesiyle birlikte elimde yeterli sayıda bistüri, dış örneği almak için kerpeten ve numune kabı, FTA kartı ve delil poşeti vardı. 10 Şubat 2023 tarihi itibarı ile dış örneği de almaya başladık.)

4. Cesetten alınan aksesuarlar delil poşetine konularak, DNA için elde edilen örneklerle birlikte kâtime teslim edilir.

5. Ölü muayenesi ve kimliklendirme prosedürü bitince taşıyıcılar önümüzdeki cenazeleri mezarlık kompleksine bitişik arazide kazılan mezarlara, toplu cenaze namazı ve teyemmüm abdesti aldırdıktan sonra, tutanakta verilen numaradaki sayılara göre gömdüler.

Bu istasyonda çalışan insanlar genelde 08.00-08.30'dan başlayarak 22.00 sularına kadar çalıştılar. 19.00'dan sonra hava karardığı için kafa lambaları ile çalışmaya devam ettiler ancak 22.00'da havanın soğuması ve ekiplerin yorgunluklarının artması ile birlikte çalışmalarına sabaha kadar dinlenmek suretiyle ara verdiler. 11 Şubat 2023 tarihinde bölgeye Sağlık Bakanlığından, ATK ve üniversitelerden katılan gönüllü ekiplerin de gelmesiyle ekipler kendi aralarında anlaşarak genelde saat 08.00-08.30'dan 12.00-12.30'a kadar, 12.00-12.30'dan 17.00-18.00'a kadar ve 17-18.00dan 21.30-22.00'a kadar vardiya usulüyle dönüşümlü olarak çalıştılar. Bölgeye gelen ekipler genelde 7. Günün sonunda yeni ekiplerin de gelmesiyle birlikte bölgeden ayrıldılar. Afet bölgesinde çalışmak her ne kadar çok yoğun ve zorlu şartlarda olsa da gelen tüm adli tıp uzmanları, asistanları ve otopsi teknisyenleri büyük bir özveri ve motivasyonla çalıştılar. Bölgede bulunan sağlık ekiplerinin kendi içlerinde ve diğer meslek grubundaki kişilerle saygı ve çalışma barışı şeklinde çalıştıklarını da sevinerek gözlemledim.

Not:10 Şubat 2023 tarihine kadar cesetleri taşıyan taşıyıcıları bulmak zordu. Daha sonra askerlerin ve daha fazla gönüllü personelin afet bölgesine gelmesiyle birlikte taşıyıcı bulmak da kolaylaştı. Burada bir not daha açmam gerekiyor. 9 Şubat 2023 tarihine kadar insan gücü eksikliği hissedilirken, 9 Şubat 2023 tarihinde hem ATK hem Sağlık Bakanlığı hem de kendi imkanları ile üniversitelerden deprem bölgesine gelen çok sayıda hekim yığılması oldu. Kimliklendirmede çalışan ekiplerin bütünlüğü birden fazla parametreye bağlı olduğundan bir anda olay yeri inceleme ekipleri, katipler ve savcıların oranı hekimlere kıyasla çok az kaldı. Bu nedenle bazı hekimler ya

yapacak iş bulamadılar ya barınma sıkıntısı çektiler ya da olay yeri inceleme personelinin başka ekiplerle işini bitirip kendi ekiplerine gelmesi için yarım saate kadar beklemek zorunda kaldılar. Bu sonucun kurumlar arası iletişimsizlik ve organizasyon zayıflığından kaynaklanmış olduğu da açıktır.

Ölüm mekanizmasını depreme bağlı göçük altında kalmayla açıklayamadığımız bazı olgularda otopsi kararı aldık ve en yakın şehir olan Adana Adli Tıp Grup Başkanlığı'na sevk ettik. Bazılarını da depremin imkansızlığı nedeniyle alet eksikliği olduğundan dış muayeneye ve anemneze göre ölüm sebebi verilmesini uygun bularak defin tutanağı düzenledik. Oysaki aletlerimiz ve bir konteynerimiz olsaydı otopsiyi çok rahat yapabileceğimiz gibi mağduriyetleri de azaltırdık.

Narlıca Mezarlık Kompleksi'nde AFAD ekipleri, diyanet personeli, TSK personeli, sağlık ve adalet personeli ile çoğunlukla çeşitli gönüllü ve sivil toplum ekiplerinden oluşan yaklaşık 1000-2000 civarı insanın olduğu ancak 10 Şubat 2023 tarihine kadar sadece 1 adet mobil tuvaletin olduğu, tuvaletin önünde uzun kuyruklar oluştuğu, su ve sabun olmamasından dolayı ilk bir hafta ciddi hijyen sıkıntısının olduğu, daha sonra komplekse 2 mobil tuvalet konteyniri daha getirildiği ve bu sorunun büyük ölçüde giderilmiş olduğu görüldü. 10 Şubat 2023'ten itibaren AFAD ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kurduğu çadırlardan sıcak yemek ve çay servis edilmeye başlandı. 13 Şubat 2023 tarihinde yeni ekiplerin gelmesiyle birlikte kendi imkanlarımızla döndük.

Bundan sonraki afetlere hazırlıklı olabilmek için iki önerim;

1. Her bir adli tıp kliniği mutlaka Doğal Afet Yönetimi ve Felaket Kurbanlarının Kimliklendirilmesinde kullanılacak bir ekipman çantasını (kitini) hazır durumda bulundurmalı, bu gibi beklenmedik ani durumlarda afet bölgesine giderken diğer ekipler desteğe gelene kadar kendi kitiyle kimliklendirme çalışmasına başlamalıdır. Not: Bir mezuranın bile ne kadar elzem olduğunu ne yazık ki acı bir yolla deneyimlemiş oldum.
2. Sağlık Bakanlığı, Adli Tıp Kurumu ve üniversiteler bir an önce ortak bir afet komisyonu oluşturmalı; gönüllülerin görevlendirilmesi, sevki, barınması, ihtiyaç duyulan ekipmanların planlanması, eğitilmesi gibi kurumlar arası ortak bir politika belirlemelidirler.

Uzm. Dr. Alper Sevimli'nin kaleminden deprem deneyimi:

Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi kadrosunda adli tıp uzmanıyım. Depremin 3. gününde şehir hastanesinde çalıştım. Acil servisin hemen yanında adli tıp hizmetleri veriliyordu. Sivas'tan gönüllü gelen savcı ve kâtip ekibiyle nöbet tuttuk. Sahipli cenazelerden DNA örnekleri almadık. Sahipsiz cenazelerden DNA örnekleri aldık. Gelen cenazelerin hiçbirinde çıkarıldığı enkazın adres bilgileri kayıtlı değildi. Ayrıca Maraş'ta adli tıp hizmetleri KSÜ Tıp Fakültesi, Necip Fazıl Şehir Hastanesi, Yörük Selim Devlet Hastanesi, kapalı spor salonu ve Kapıçam Mezarlığı'nda verildi.